

GARCÍA ARIAS, Xosé Lluís (2006): *Arabismos nel dominiu lingüísticu ástur*. Uviéu: Academia de la Llingua Asturiana, 317 p. amb 1 mapa (Llibrería Llingüística, 17).

El volum reuneix set treballs d'aquest professor de la Universitat d'Oviedo, fundador i primer president de l'Academia de la Llingua Asturiana. En el primer, «Arabismos na asturianu» (p. 9-46),¹ estableix que la presència d'arabismes a la llengua asturiana no és tan minsa com s'ha volgut creure massa sovint. Destaca els seus trets característics, especialment respecte del castellà, com és el divers comportament de l'assimilació de l'article àrab en casos com *cantarilla* / *alcantarilla* o *falfa* / *alfalfa*, i la influència de la inclusió d'aquest article en d'altres mots d'etimologies no àrabs, com és el cas d'*alcárcel* o *alfunda* que no l'haurien de tenir.² Afegeix, amb encert, que el fenomen modern de la pèrdua de l'article (*zucré*, *tabal*, etc.) no és exclusiu dels arabismes (com tampoc no ho és de l'asturià) i que altres, sobre tot els que tenen aspiració inicial, hi han entrat probablement per via castellana i en temps recents, com és el cas d'*alh.ibe*, d'ús molt restringit i modern. Així mateix hi observa una tendència a la metàtesi de /r/ quan va precedida d'/a/ i la seva palatització, tal com es pot veure en l'andalusí *albaytár* que deriva en *albeitre* i *albeite* (en front del castellà *albéitar* o del portuguès *alvéitar*).

1. Publicat amb el títol *Contribución a la Gramàtica Històrica de la Lengua Asturiana y a la caracterización etimológica de su léxico*. Uviéu: Universidá (Biblioteca de Filoloxía Asturiana), 1988, p. 251-279.

2. Semblantment succeeix amb els topònims Algerri (Noguera) i Alcampel[1] (Llitera).

Segons Gracia Arias, i possiblement per influència dels termes acabats en /-ín/, procedents del llatí /-inum/, també s'adapten a l'asturià els arabismes en /-í/ final (cas de *xabalín*, castellà *jabalí*) o bé adopten la terminació /-il/, tal com es pot veure en la variant *xabaryl* de l'exemple anterior. Una altra característica assenyalada per l'autor és el resultat diftongat per paraules que presenten un ètim acabat en /-îqa/, com *palesa*, entre altres, el terme medieval *faniega*, que modernament ja s'alterna amb *fanega*, sense diftongar. Sustenta també que en alguns casos la via d'adaptació dels arabismes a l'asturià difereix de la del castellà i dóna com a exemple, entre altres, el mot *albízoras*, més directament relacionat amb l'*alvíssara-s* del portuguès (i caldria afegir que també de les *albíxeres* del català). Curiosament, l'asturià conserva alguns arabismes que no han perdurat en d'altres llengües hispàniques, com pot ser la forma *algaire* com a nom del gat salvatge i que creu que s'ha de relacionar amb l'andalusí *algaydah*, que significa 'bosc baix', tal com reflecteix el topònim mallorquí Algaida.

Per contra, l'asturià no n'ha introduït d'altres que són presents a altres dominis lingüístics hispànics. Com exemple d'aquests termes que manquen a la llengua asturiana cita, entre altres, la vigència de *pastor* en comptes de *sagal* (i de *zagal*, present en l'aragonès, castellà i galaicoportuguès), o de *presa* en lloc de *sèquia* que, com és sabut, té moltes variants en la resta dels territoris peninsulars. Assenyalava, finalment, que si bé no tots els arabismes tenen avui difusió popular, el sol fet de poder mostrar-los documentalment palesa la influència de la cultura àrab en una zona geogràficament molt allunyada de les tradicionalment admeses per tothom.

El segon («El Diccionario de Arabismos (DA) de Corriente y dellos exemplos más», p. 47-63)³ i el tercer («Arabismos aislados», p. 67-71)⁴ d'aquests treballs són dedicats exclusivament al comentari de la magna obra de Federico Corriente. Després de notar —i amb raó— que en el *Diccionario de Arabismos* d'aquest autor manquen algunes formes asturianes, suggereix una etimologia no àrab per onze dels termes proposats per Corriente i afegeix vint-i-dos arabismes en el llistat dels coneguts (més altres nou en el capítol següent) extrets de documentació medieval, així com tretze més, que creu d'introducció més moderna.

Els tres capítols següents provenen d'una conferència donada per l'autor en la Facultat de Filologia de la Universitat d'Oviedo (24 octubre de 2005) en motiu de les XXIV Xornaes Internacionales d'Estudiu organitzades per l'Academia de la Llingua Asturiana. El primer, «Los arabismos según Dolores Oliver» (p. 75-166), consisteix en una àmplia revisió de les proposades fetes per aquesta estudiosa en el seu «Los arabismos en la documentación del Reino de León (siglos IX-XII)».⁵ Discrepa, al meu entendre encertadament, de quinze de les seves etimologies (cas de mots com *adil* o *alba*, que són llatínismes); creu que altres nou són discutibles (*adobar*, *bandu*, etc.); n'assenyala vint-i-quatre que considera que no són documentats en l'estricta domini lingüístic astur lleonès (*almagana* o *zuda*, per exemple) i dóna un llistat de cent-trenta-sis termes que apareixen en la documentació pretèrita però que actualment estan en desús. Destaco entre aquests darrers *alcoba*, *aldea*, *axuar*, *mezquín*, *rabadán*, *talaya* i *xafaríz*, vius encara en català. Altres, com *acémila*, *aljama* o *almorábide*, crec que simplement han quedat obsolets.

La majoria dels gairebé dos-cents arabismes que aporta en el llistat adicional que conforma el capítol cinquè («Más arabismos del domini ástur», p. 169-233) ja figuren i han estat estudiats en els corresponents diccionaris de Coromines i de Corriente. Anoto que per un d'ells, *acial*, «dos trozos

3. Publicat amb el títol «Algunos datos más sobre los arabismos de la Lengua Asturiana» a PÖLL, Bernhard / RAINER, FRANZ (ed.) (2002): *Vocabula et Vocabulario. Études de lexicologie et de (meta)lexicographie romanes en l'honneur du 60e anniversaire de Dieter Messner*. Frankfurt am Maine: Meter Lang, Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2002, p. 119-130.

4. Es tracta d'arabismes inserits en estudis recollits a l'obra *Propuestes etimológicas (1975-2000)*. Uviéu: Academia de la Lingua Asturiana, 2000.

5. *Orígenes de las lenguas romances en el Reino de León. Siglos IX-XII*. León: Centro de Estudios e Investigación San Isidoro, 2004, p. 99-291.

de madera que ponen al caballu nel focicu p'atalu curtiu» (amb les variants *aceal* i *laceal* i els paral·lels *aciallr*, del castellà i *aziar* del portuguès) existeix també la forma catalana *açiar*, fins ara no coneguda, però que apareix en un document de l'Arxiu de la Corona d'Aragó que recull diverses despeses de les obres de construcció del monestir de Santes Creus.

Segueix l'estudi «Pautes na adautación del arabismu medieval y delles consideraciones so la so presencia nel dominiu ástur» (p. 237-249), molt ben estructurat sobre les pautes d'adaptació dels arabismes medievals en l'asturià, tant pel que fa al vocalisme com al consonantisme i sobre altres aspectes, com la distribució dels arabismes segons l'àrea geogràfica considerada (és a dir, tenint en compte que a les terres planes del Regne de Lleó hi va haver més comerç i més assentaments de mossàrabs que no pas al nord). Adverteix, finalment, que renuncia a considerar arabismes que són abundants a Zamora i a Salamanca perquè s'allunyaria de l'àmbit que s'havia proposat, però que una investigació més profunda al respecte podria aportar noves i interessants informacions. Seria bo, al meu entendre, considerar també si alguns dels arabismes asturians que avui semblen caiguts en l'oblit són utilitzats encara per la població rural més muntanyenca i més aliena a influències externes, de la mateixa manera com succeeix en el català, amb exemples tan significatius a casa nostra com amanyagar, atalaiar, atzagaiada, atzagaiada, atzagaiada, atzagaiada o gatzara.

En el darrer capítol, «Amestadura a les "Adiciones y correcciones" del *Diccionario de Arabismos* de Federico Corriente» (p. 253- 257), afegeix sis noves notes a la segona edició del diccionari de Corriente i el volum conclou amb uns índexs molt complets i una bibliografia que inclou sigles i abreviatures.

Com és obvi, el camp d'estudi de García Arias no es redueix als límits administratius de l'Astúries actual sinó que comprén el domini asturllleonès més septentrional. En els abundosos llistats que proporciona s'observa que les àrees lèxiques on figuren més arabismes són l'administrativa, la zoonímica, la fitonímica i la instrumental. En aquest magnífic estudi es palesen a bastament dos dels postulats que preconitza des de fa temps Federico Corriente, mestre indiscutible en aquest camp: encara que les llengües hispàniques tenen i han tingut estudiosos de talla, resten molts arabismes per confirmar i també d'altres per descobrir. En segon lloc, i sobretot, les paraules d'origen àrab també són pròpies de les llengües i dels dialectes més septentrionals de la Península. Això és així perquè no només van expandir-se per contacte amb arabòfons sinó també per la transmissió oral deguda al bilingüisme de la població mossàrab i, encara que en menor grau, de mudèjars i moriscos, escampats arreu de les terres hispàniques, com és sabut.

Aquest llibre de García Arias constitueix, sens dubte, una obra capdal de la lingüística hispànica. Les suggerències, les hipòtesis i els encerts són molts. Estem davant d'un treball del que els filòlegs no en podran prescindir. Algun pèl? Encara que sigui de retruc, quan l'autor tracta el terme *celibatu*, *-a*, *-o* i diu que etimològicament correspon al gallec *ceibe*, 'libre', i al castellà *célibe*, 'soltero', afegeix que no li sembla apropiat considerar *ceibe* com a arabisme, tal com fa Corriente. La veritat és que, agradi o no a alguns gallecs, el segon component del seu crit nacionalista *Galicicia ceibe!* ve de l'àrab i el seu ètim no és altra que l'andalusí *sáy(i)b*, amb significat de «lliure» o «solt» i que originàriament s'aplicava al bestiar, i no pas del llatí *caelebs* > *celibe*, cultisme molt posterior.

Per acabar, cal dir que el professor García Arias és un expert en els diversos fronts que tracta: lingüística, dialectologia, toponímia, gramàtica històrica i història de la llengua asturiana. Els seus treballs sobre els domini lingüístic astur són fonamentals i l'obra aquí ressenyada, a més de recollir una feina excel·lent i una dedicació molt fructífera, mostra com encara es pot avançar en la recerca dels arabismes en territoris que massa sovint s'han considerat lliures de la influència andalusí.